

УДК 378:37.014.5

DOI: 10.30838/UJCEA.2312.271224.70.1113

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

ДАШКОВСЬКА О. В.^{1*}, канд. хім. наук, доц., с. н. с.,

КОЛОМОЄЦЬ Г. А.², канд. пед. наук, ст. досл.

ПОГРЕБНЯК В. П.³, канд. техн. наук, проф., с. н. с.

^{1*} Відділ науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна, тел. +38 (044) 248-25-13, e-mail: dashkovskaya@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3289-8858

² ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна, тел. +38 (044) 248-25-13, e-mail: g0978423267@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4315-3977

³ Відділ науково-методичного забезпечення інтеграції в європейський освітній простір, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», вул. Митрополита Василя Липківського, 36, 03035, Київ, Україна, тел. +38 (044) 248-25-13, e-mail: v_pogrebnyak@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-3315-7122

Анотація. *Актуальність роботи.* Основні загрози та виклики, що постали перед вищою школою у воєнний період, а це загроза життю і здоров'ю учасникам освітнього процесу; руйнування та пошкодження інфраструктури ЗВО; вимушене переміщення закладів; вплив війни на контингент здобувачів вищої освіти та склад науково-педагогічних працівників; забезпечення рівного доступу до вищої освіти; та інші умови, у тому числі обмежене фінансування – безпосередньо чи опосередковано впливають на стан всієї системи вищої освіти. В статті досліджується процес забезпечення стійкості вітчизняної системи вищої освіти через трансформацію її складників; оцінюються прийняті державними органами управління та закладами вищої освіти рішення і реалізовані заходи для забезпечення дієздатності галузі в умовах воєнного стану та відновлення у повоєнний період. **Мета роботи:** вивчити вплив агресії РФ на сферу вищої освіти, проаналізувати прийняті управлінські рішення і реалізовані заходи, оцінити їх ефективність у забезпеченні функціонування Системи в умовах війни і відновлення у повоєнний період. Інформувати освітянську громадськість щодо її модернізації в умовах воєнного стану. **Наукова новизна.** З позицій забезпечення стійкості Системи в умовах війни комплексно досліджені управлінські рішення та реалізовані заходи щодо удосконалення управління галуззю, забезпечення доступу до вищої освіти, оптимізації мережі університетів, осучаснення організації освітнього процесу. Оцінено прогрес у процесі інтеграції вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти. **Практична значимість роботи** полягає у: встановленні та оцінці спрямованості та стану імплементації змін і доповнень, внесених до Закону за час його дії; оцінці, з позицій забезпечення стійкості галузі в умовах війни та інтегрування української вищої школи в європейський освітній простір, нових законодавчих і нормативних актів, реалізованих та запланованих заходів, спрямованих на здійснення реформ у сфері вищої освіти; постійному інформаційному супроводі процесу імплементації положень Закону, розвитку Системи в умовах сучасних викликів. **Підсумки дослідження.** Вивчення, аналіз та співставлення прийнятих управлінських рішень і наслідків їх виконання свідчать, що заходи, здійснені органами державного управління, закладами вищої освіти щодо подолання негативних впливів війни на галузь, забезпечують її стійкість та дієздатність у складних умовах воєнної пори: упорядковується мережа ЗВО, успішно формуються та підтримуються необхідні контингенти здобувачів вищої освіти, осучаснюється структура підготовки фахівців, організація та зміст освітнього процесу.

Ключові слова: вища освіта; воєнний стан; збройна агресія; переміщені особи; міждисциплінарні програми; переміщені заклади; освітня траєкторія; система вищої освіти; стійкість

ENSURING THE SUSTAINABILITY OF THE UKRAINIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM IN WAR CONDITIONS

DASHKOVSKAYA O.V.^{1*}, Cand. Sc. (Chemistry), Assoc. Prof., Sen. Res.,

KOLOMOETS G.A.², Cand. Sc. (Pedagogy), Sen. Res.,

POGREBNIYAK V.P.³, Cand. Sc. (Tech.), Prof., Sen. Res.

^{1*} Department of Scientific and Methodological Support for Improving the Quality of Education, State Scientific University “Institute for Modernization of Education Content”, 36, Mitropolita Vasyl Lipkovsky St., Kyiv, 03035, Ukraine, tel. +38 (044) 248-25-13, e-mail: dashkovskyy@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3289-8858

² State Scientific University “Institute for Modernization of Educational Content”, 36, Mitropolita Vasyl Lipkovsky St., Kyiv, 03035, Ukraine, tel. +38 (044) 248-25-13, e-mail: g0978423267@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4315-3977

³ Department of Scientific and Methodological Support for Integration into the European Educational Space, State Scientific University “Institute for Modernization of Education Content”, 36, Mitropolita Vasyl Lipkovsky St., Kyiv, 03035, Ukraine, tel. +38 (044) 248-25-13, e-mail: v_pogrebnyak@ukr.net, ORCID ID: 0000-0 002-3315-7122

Abstract. *The relevance of the work.* The main threats and challenges facing higher education during the war period, namely, a threat to life and health of participants in the educational process; destruction and damage to the infrastructure of higher education institutions; forced relocation of institutions; the impact of war on the contingent of applicants for higher education and the composition of scientific and pedagogical workers; ensuring equal access to higher education; and other conditions, including limited funding – directly or indirectly affect the state of the entire higher education system. The article examines the process of ensuring the sustainability of the domestic higher education system through the transformation of its components; the decisions made by state governing bodies and higher education institutions and the measures implemented to ensure the viability of the industry in the conditions of martial law and reconstruction in the post-war period are assessed. ***Purpose.*** To study the impact of the Russian aggression on the sphere of higher education, to analyze the adopted management decisions and the implemented measures, to evaluate their effectiveness in ensuring the functioning of the System in the conditions of war and reconstruction in the post-war period. To inform the educational environment about its modernization in the conditions of martial law. ***Scientific novelty.*** From the standpoint of ensuring the sustainability of the system in wartime, management decisions are comprehensively studied and measures are implemented to improve industry management, ensure access to higher education, optimize the university network, and modernize the organization of the educational process. The progress in the process of integrating higher education in Ukraine into the European Higher Education Area is assessed. ***The practical significance of the work*** consists in: establishing and assessing the focus and state of implementation of amendments and additions made to the Law during its validity; assessment from the standpoint of ensuring the sustainability of the industry in the conditions of war and the integration of Ukrainian higher education into the European educational space, new legislative and regulatory acts, implemented and planned measures aimed at implementing reforms in the field of higher education; constant information support for the process of implementing the provisions of the Law, the development of the System in the context of modern challenges. ***Results of the research.*** The study, analysis and comparison of the adopted management decisions and the consequences of their implementation indicate that the measures taken by government bodies and higher education institutions to overcome the negative impact of the war on the industry ensure its sustainability and efficiency in difficult wartime conditions: the network of higher education institutions is streamlined, the necessary contingents of applicants for higher education are successfully formed and supported, the structure of specialist training, organization and content of the educational process are modernized.

Keywords: *higher education; martial law; armed aggression; displaced persons; interdisciplinary educational programs; displaced institutions; educational trajectory; higher education system; sustainability*

Постановка проблеми. В умовах війни перед вітчизняною вищою освітою постала низка непростих викликів, обумовлених, з одного боку, необхідністю надання якісної освіти в умовах загроз життю та здоров'ю людей, руйнувань та тимчасового переміщення закладів вищої освіти і вимушеної міграції населення, а з іншого, згідно з положеннями Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки – забезпечення її інтеграції в європейський освітній простір. Це зумовило трансформацію системи вищої освіти, що у свою чергу, актуалізувало прийняття органами державного управління, закладами вищої освіти ефективних рішень,

спрямованих на мінімізацію втрат, подолання кризових процесів у галузі.

В публікації аналізуються проблеми, з якими зіштовхнулась українська вища школа через військову агресію, оцінюється їх вплив на основні складники системи вищої освіти, досліджуються прийняті управлінські рішення, реалізовані заходи та пропозиції, спрямовані на забезпечення стійкості галузі у воєнний час, інтеграцію в європейський простір вищої освіти, відродження та інноваційний розвиток в повоєнний період.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Серед сучасних оригінальних публікацій, в яких розглядаються проблеми функціонування української вищої школи в

складних умовах, спричинених агресією РФ, слід зазначити:

– науково-аналітичну доповідь Національної академії педагогічних наук «Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді» (за загальною редакцією В.Г. Кременя), в якій означені і проаналізовані основні проблеми, що постали перед вітчизняною вищою школою у воєнний період, та запропоновані загальні рекомендації щодо їх подолання в сучасних умовах та в період повоєнного відродження галузі;

– дослідження науковців Київського університету імені Бориса Грінченка «Вища освіта в Україні: зміни через війну. Аналітичний звіт» (Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець), в якому оцінюються рішення органів управління та університетів щодо реагування на загрози та труднощі, з якими стикнулася система вищої освіти України через наслідки пандемії та війну, її сучасний стан, пов'язаний з окупацією окремих територій країни, переміщенням закладів вищої освіти та учасників освітнього процесу. Аналізуються міграційні процеси серед учнівської, студентської молоді і викладачів в межах держави та за кордон та їх вплив на організацію вступної кампанії, формування та збереження контингентів і організацію освітнього процесу;

– публікацію «Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник ДНУ «Інститут освітньої аналітики», в якій міститься інформація про мережу ЗВО та контингенти учасників освітнього процесу станом на 2022 рік, проаналізовані особливості організації освітнього процесу, законодавче унормування діяльності університетів в умовах воєнного стану;

– статтю дослідників Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання» (Л. Оршанський, І. Нищак, Я. Матвісів, М. Юрків), яка ґрунтується на матеріалах публікацій 2022–2023 років,

даних Євростату, Держстату України та Міжнародної організації з міграції і висвітлює стан вищої освіти України в умовах викликів, що постали перед вітчизняною вищою освітою, та окреслює можливі шляхи їх подолання.

Підсумовуючи аналіз зазначених вище останніх наукових доробок, зазначаючи високий рівень і ґрунтовність приведених у них оцінок втрат, негативних проблем та викликів, запропонованих рішень і заходів, зауважимо, що з об'єктивних причин – термінів виконання та оприлюднення досліджень (2022 – початок 2023рр.), в них не розглядалися нові управлінські рішення і реалізовані заходи, спрямовані на забезпечення функціонування галузі в умовах воєнного часу та відновлення після війни. З цих же причин не досліджувались пропозиції стосовно модернізації управління галуззю, оптимізації мережі закладів вищої освіти, відсутній аналіз прийнятих заходів щодо формування та збереження контингентів здобувачів вищої освіти, впровадження гнучких, більш демократичних форм організації освітнього процесу.

Мета публікації – з позицій сучасного стану, що склався у вітчизняній вищій школі, євроінтеграційних перспектив, необхідності повоєнної відбудови та оновлення проаналізувати та оцінити управлінські рішення, дії та їх результати щодо забезпечення функціонування галузі в умовах війни, проаналізувати пропозиції стосовно подальшої модернізації системи вищої освіти, спрямованої на оптимізацію управління, осучаснення мережі закладів вищої освіти, розширення академічної автономії і підвищення ефективності їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти: відповіді на виклики війни. За визначенням Національної академії педагогічних наук України основні виклики, що постали перед вищою школою у воєнний період – безпосередньо чи опосередковано впливають на стан всієї системи вищої освіти (далі Система) потребують

невідкладних рішень і прийняття адекватних заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків, забезпечення стійкості галузі у воєнний час та відновлення після війни [1].

Мережа ЗВО. Найбільш відчутно військові дії позначились на трансформації базових, взаємопов'язаних між собою складників Системи – мережі ЗВО та контингентах учасників освітнього процесу. Починаючи з середини 2014 року з тимчасово окупованих областей та з тих, де ведуться активні бойові дії, з прифронтових територій було переміщено 31 ЗВО державної форми власності: з 2014 року по березень 2022 року – 12, з березня по листопад 2022 року – 19, з них 8 – повторно [2; 3]. Розміщуються вони на базі провідних університетів на відносно безпечних територіях, що стимулювало оптимізацію мережі через об'єднання ЗВО. Станом на 2022 рік п'ять університетів та один інститут були реорганізовані та приєднані до 4-х провідних університетів. Російська агресія проти України, що з 24 лютого 2022 року перетворилась у справжню війну, призвела до величезних матеріальних збитків. За інформацією МОН, станом на 01 липня 2023 року повністю зруйновано 4 ЗВО у Донецькій області. На початок 2023 року в Україні функціонувало 332 ЗВО, з них державних 191. За підпорядкуванням: Міністерству освіти і науки – 133, Міністерству охорони здоров'я – 17, Міністерству культури та інформації – 13, Міністерству внутрішніх справ – 9, Міністерству оборони – 7, решті міністерств і державних служб – 12; 25 комунальних та 116 приватних ЗВО [4].

Трансформація мережі ЗВО, яка продовжуватиметься і надалі, має за мету забезпечити упорядкування її структури, оптимізацію кількісних характеристик, підвищення безпеки і ефективності Системи. Про це свідчить ініційоване МОН громадське обговорення проекту закону про засади модернізації, в результаті прийняття і реалізації якого кількість ЗВО може зменшитись у три рази. Передбачається, що при прийнятті рішення буде враховуватись

кількість населення у місті, де знаходиться ЗВО, та кількість студентів у закладі освіти: у містах з населенням менше 100 тисяч, де є один заклад вищої освіти, що є місто утворюючим, він буде збережений, якщо їх два, вони будуть об'єднані; у містах з населенням від 100 до 350 тисяч може існувати два заклади вищої освіти, що будуть конкурувати між собою; у містах з населення більшим 350 тисяч мережа формуватиметься із трьох типів закладів: навчальні інститути, дослідницькі університети та світоглядні академії. При цьому, державний заклад вищої освіти (окрім місто утворюючого) не може мати менше 5 тисяч студентів денної форми навчання, а загальний контингент – не менше 10 тисяч студентів. Протягом 2024 року планується провести перший етап – первинне об'єднання (укрупнення) через посилення класичних університетів педагогічними, гуманітарними, природничими; політехнічних – технічними та будівельними; технологічних – аграрними, харчовими та ветеринарними [5; 6].

Формування та збереження контингентів. Суттєвим викликом Системі в умовах війни є ускладнення з формуванням та збереженням контингентів, забезпеченням доступу до вищої освіти здобувачам вищої освіти з різних регіонів України та тим, хто перебувають за кордоном, створенням безпечних умов для організації та проведення якісного освітнього процесу.

Понад 8 млн. стали внутрішньо переміщеними особами, більше 6 млн. осіб вимушено покинули територію України. Станом на кінець 2022 року із 4,18 мільйона українських громадян, зареєстрованих у країнах Європи для отримання тимчасового захисту, спричиненого військовими діями, 665 тисяч студентів та учнів шкіл та 25 тисяч освітян. Число випускників шкіл зменшилось з 640 тисяч у 2008 році до 360 тисяч у 2023 році з перспективою зниження до 300 тисяч у 2030 [7].

Слід зазначити, що заходи МОН щодо спрощення порядку вступу до закладів вищої освіти у 2022–2023 роках, створення

умов доступу до вищої освіти для жителів тимчасово окупованих і особливо небезпечних територій та організація тестування за кордоном дали можливість українським ЗВО сформувати необхідні контингенти здобувачів вищої освіти та забезпечити діяльність Системи у нових умовах. Загалом у вступній кампанії 2022 року взяли участь понад 214 тисяч осіб. Завдяки заходам МОН та зусиллям ЗВО ситуацію вдалося стабілізувати: станом на початок 2023 року загальна чисельність здобувачів вищої освіти становила 1 113 тисяч осіб, зокрема у ЗВО, підпорядкованих МОН, 869,4 тисяч осіб. Застосування спрощених процедур вступу до ЗВО у 2023 та наступних роках, заохочення молоді, яка перебуває за кордоном, до навчання у вітчизняних університетах та створення безпечних умов для навчання сприятиме формуванню та збереженню студентських колективів. У 2023 році на перший курс бакалаврату було зараховано 267 тисяч студентів, що на 40 тисяч більше у порівнянні з 2022 роком.

У 2024 році МОН оновило Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти. Передбачена підтримка ЗВО, розташованих у прифронтових та прикордонних областях, через установлення регіонального коефіцієнту, на який множиться конкурсний бал вступників, які обрали ЗВО, розташовані поблизу зони бойових дій та постраждалих від російської агресії територій. Встановлені спеціальні умови для вступу на магістратуру студентам, які здобули ступінь бакалавра у 2024 році, зареєстровані та проживають на тимчасово окупованій території чи переселилися з таких територій після 1 січня 2024 року. Спрощені умови вступу для здобуття другої вищої освіти ступеня магістра та доктора філософії/доктора мистецтва.

Галузі знань та спеціальності.

Важливим кроком Інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейську є затвердження нового Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (далі

Перелік) [9]. Якщо у попередньому Переліку було 28 галузей і 122 спеціальності, то у новому 11 галузей, десять з яких відповідають Міжнародній стандартній класифікації освіти (далі МСКО), а додаткова одинадцята – «Безпека і оборона» – умовам воєнного стану. Одночасно це рішення реалізує положенню статті 9 Закону щодо розроблення Переліку на основі МСКО. Кількість та назви спеціальностей нового Переліку (пропонується біля 90), їх відповідність Переліку 2015 року передбачається винести на громадське обговорення. Слід зазначити, що впровадження нового Переліку також сприятиме запланованому МОН на 2025 рік перегляду стандартів вищої освіти та переходу на оновлені освітні програми.

Освітні програми і стандарти.

Прийнятий у квітні 2024 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» [10], який є важливою складовою комплексної трансформації системи вищої освіти, суттєво розширює автономію ЗВО в розробленні та реалізації освітніх програм та можливості здобувачів вищої освіти у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій. Внесені зміни до низки статей Закону, які регулюють питання освітніх програм, стандартів вищої освіти та організації освітнього процесу. Запроваджується модель «вступу на галузь» через міждисциплінарну освітню програму, яка передбачає вибір студентом конкретної спеціальності після одного або півтора років навчання в університеті, відповідно до запиту роботодавця. Особи, які здобули вищу освіту за міждисциплінарною освітньою програмою, користуються правами, передбаченими для осіб, які здобули освіту такого самого рівня за галузями та спеціальностями, що утворюють міждисциплінарну предметну область. Студенти зможуть навчатись одночасно за декількома освітніми програмами, у кількох ЗВО за умови здобуття лише однієї кваліфікації за кожним

рівнем вищої освіти за кошти державного бюджету, а студенти-контрактники – самостійно визначати тривалість навчання в університеті: закінчити 4-річну бакалаврську програму за три роки або освоїти 240 необхідних програмних кредитів ЄКТС за 6–8 років, поєднуючи навчання з роботою.

Розширено та доповнено частини 4, 5, 6 і фактично по новому сформульована частина 3 статті 10 «Стандарти вищої освіти», яка визначає такі вимоги до освітньої програми: обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (для третього рівня вищої освіти – обсяг освітньої складової освітньо-наукової/освітньо-творчої програми); мінімальний обсяг практичної підготовки для освітньо-професійних програм; опис предметної області, що містить: інформацію про об'єкт (об'єкти) вивчення та/або діяльності; теоретичний зміст; методи, методики та технології, необхідні для практичного використання; інструменти та обладнання, які випускник повинен вміти використовувати у своїй професійній діяльності; вимоги до освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою; перелік обов'язкових компетентностей випускника; форму (форми) атестації здобувачів вищої освіти; додаткові вимоги та обмеження (за наявності) для міждисциплінарних освітніх програм; вимоги законодавства та/або професійних стандартів, необхідні для здобуття відповідних професійних

Воєнна ситуація в країні суттєво вплинула на практику акредитації освітніх програм і терміни дії акредитаційних документів. Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) уряд дозволив тимчасово проводити акредитацію освітніх програм у віддаленому (дистанційному) режимі, а також ухвалювати рішення про умовну (відкладену) акредитацію без проведення або з частковим проведенням акредитаційної експертизи без оплати ЗВО вартості акредитації. Продовжено термін дії

сертифікатів ЗВО (наукових установ) про акредитацію спеціальностей та сертифікатів про акредитацію освітніх програм, що були чинними на 24 лютого 2022 року. Зазначені рішення НАЗЯВО може ухвалювати лише при наявності обґрунтування закладом вищої освіти неможливості проведення акредитації освітньої програми в загальному порядку через ушкодження внаслідок бойових дій [11].

Управління у сфері вищої освіти. Обговорюються пропозиції щодо скорочення кількості структур, які здійснюють управління галуззю вищої освіти, через вилучення з їх переліку Національної академії наук України, галузевих академій наук та обмеження кількості галузевих органів управління. Пропонується залишити лише ті, до сфери управління яких належать військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи та ЗВО із специфічними умовами навчання. При цьому, враховуючи суспільну дискусію із зазначених питань, необхідно більш публічно готувати пропозиції щодо модернізації мережі ЗВО та оптимізації управління галуззю, уникаючи поспішних, іноді не до кінця обґрунтованих рішень.

Висновки

1. Рішення і заходи, здійснені органами державного управління, закладами вищої освіти щодо мінімізації та подолання негативних наслідків військових дій та тимчасової окупації окремих територій держави, зберегли стійкість Системи в умовах воєнного стану.

2. Модернізація мережі ЗВО, яка продовжуватиметься, спрямована на упорядкування її структури, оптимізацію кількісних характеристик відповідно до нових умов, забезпечення дієздатності галузі та безпеки учасників освітнього процесу.

3. Постійна увага МОН до питань організації вступних кампаній у ЗВО, оновлення порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти, підтримка навчальних закладів, розташованих у прифронтових та прикордонних областях,

проведення вступних випробувань для абітурієнтів, які тимчасово перебувають за кордоном, дозволяють успішно формувати та зберігати контингенти студентів у важкі часи повномасштабної агресії рф.

4. Оптимізація управління галуззю, осучаснення структури мережі закладів

вищої освіти, розширення їх академічної автономії і підвищення ефективності відповідають сучасним умовам, євроінтеграційним перспективам вітчизняної вищої школи, сприятимуть її відбудові, оновленню та інноваційному розвитку в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю., Драч І. І., Слюсаренко О. М., Скиба Ю. А. та ін. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді : науково-аналітична доповідь. За заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2023. 172 с. URL: <https://ihed.org.ua/publications/vyshha-osvita-ukrayiny-v-umovah-voyennogo-stanu-ta-pislyavoyennogo-vidnovlennya-vyklyky->

2. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні : зміни через війну : аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

3. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

4. Оршанський Л., Нишак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану : виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/298622>

5. Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти) : проект Закону України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-d>

6. МОН оприлюднило орієнтовні критерії модернізації мережі. URL: https://osvita.ua/vnz/reform/91422/#google_vignette5

7. Не вистачає студентів : у Мінісвіти хочуть зменшити кількість університетів втричі. URL: https://mbiz.censor.net/news/3467716/ne_vystachaye_studentiv_u_minosvity_hochut_zmenshyty_kilkist_universytetiv_vtrychi.

8. Міністерство освіти і науки України оновило Порядок прийому на навчання для здобуття ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва у 2024 році. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-priyomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rots>

9. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти : постанова КМУ УКРАЇНИ від 30 серпня 2024 р. № 1021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-pereliku-haluzzei-znan-i-spetsialnostei-za-iyakym-a1021>.

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті : Закон України. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/76539.html

11. Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі вищої освіти, в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Kremen V.G., Lugovoi V.I., Saukh P.Yu., Drach I.I., Slyusarenko O.M., Skyba Yu.A. and oth. *Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voyennoho stanu ta pislyavoyennoho vidnovlennya : vyklyky i vidpovidi: naukovo-analitychna dopovid* [Higher education of Ukraine in the conditions of martial law and post-war reconstruction : challenges and answers: scientific and analytical report]. In general ed. V.G. Kremen. Kyiv : Pedahohichna Dumka Publ., 2023, 172 p. URL: <https://ihed.org.ua/publications/vyshha-osvita-ukrayiny-v-umovah-voyennogo-stanu-ta-pislyavoyennogo-vidnovlennya-vyklyky-> (in Ukrainian).

2. Nikolaev E., Riy H. and Shemelynets I. *Vyshcha osvita v Ukraini : zminy cherez viynu : analitychnyy zvit* [Higher education in Ukraine : changes due to the war : an analytical report]. Kyiv : Kyivskyi Universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2023, 94 p. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (in Ukrainian).

3. *Osvita i nauka Ukrainy v umovakh voyennoho stanu : informatsiyno-analitychnyy zbirnyk* [Education and science of Ukraine under martial law : an informational and analytical collection]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.roz.v.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (in Ukrainian).

4. Orshanskyi L., Nyshchak I., Matvisiv Ya. and Yurkiv M. *Vyshcha osvita osvita Ukrainy v umovakh voyennoho stanu: vyklyky ta shlyakhy podolannya* [Higher education of Ukraine under martial law : challenges and ways to overcome them]. *Molod i rynek* [Youth and Market]. 2024, no. 1 (221). URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/298622> (in Ukrainian).

5. *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy (shchodo stvorennya peredumov dlya modernizatsiyi merezhi zakladiv vyshchoyi osvity) : proyekt Zakonu Ukrainy* [On the introduction of changes to some laws of Ukraine (regarding the creation of prerequisites for the modernization of the network of higher education institutions : draft Law of Ukraine)]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-d> (in Ukrainian).

6. *MON oprylyudnylo oriyentovni kryteriyi modernizatsiyi merezhi* [The Ministry of Education and Culture has published indicative criteria for the modernization of the network]. URL: https://osvita.ua/vnz/reform/91422/#google_vignette5 (in Ukrainian).

7. *Ne vystachaye studentiv : u Minosvity khochut zmenshyty kilkist universytetiv vtrychi* [Not enough students : the Ministry of Education wants to reduce the number of universities by three times]. URL: https://mbiz.censor.net/news/3467716/ne_vystachaye_studentiv_u_minosvity_hochut_zmenshyty_kilkist_universytetiv_vtrychi (in Ukrainian).

8. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy onovylo Poryadok pryomu na navchannya dlya zdobuttya stupeniv bakalavra, mahistra, doktora filosofiyi/doktora mystetstva u 2024 rotsi* [The Ministry of Education and Science of Ukraine has updated the Admission Procedure for Bachelor's, Master's, Doctor of Philosophy/Doctor of Arts degrees in 2024]. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-pryomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rotsi> (in Ukrainian).

9. *Pro vnesennya zmin do pereliku haluzev znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi ta fakhovoyi peredvyshchoyi osvity : postanova KMU UKRAYiNY vid 30 serpnia 2024 r. № 1021* [On making changes to the list of fields of knowledge and specialties for which higher and professional pre-higher education applicants are trained : resolution of the CMU of Ukraine dated August 30, 2024, no. 1021]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-pereliku-haluzei-znan-i-spetsialnostei-za-iakym-a1021> (in Ukrainian).

10. *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo rozvytku individualnykh osvitnikh trayektoriy ta vdoskonalennya osvitnoho protsesu u vyshchiiy osvit : Zakon Ukrainy* [On making changes to some laws of Ukraine regarding the development of individual educational trajectories and improvement of the educational process in higher education : Law of Ukraine]. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/76539.html (in Ukrainian).

11. *Pro osoblyvosti akredytatsiyi osvitnikh prohram, za yakymy zdiysnyuyut pidhotovku zdobuvachi vyshchoyi osvity, v umovakh voyennoho stanu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2022 r. № 295* [About the peculiarities of the accreditation of educational programs, according to which students of higher education are trained, in the conditions of martial law : resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 16, 2022, no. 295]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

Надійшла до редакції: 02.10.2024.